

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 5 maj 1916 kl. 1,30 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 13 angående herrar Johanssons i Sollefteå och Vennerströms motion, nr 203, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning m. m. i fråga om vissa missförhållanden inom cellulosa-industrien.

I motion inom andra kammaren, nr 203, hava herrar Johansson i Sollefteå och Vennerström hemställt, att riksdagen ville besluta att avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t måtte låta skyndsamt utföra de kompletterande utredningar, som krävas för belysning av ovan angivna missförhållanden inom cellulosa-industrien, ävensom låta utreda vilka bestämmelser i avseende å arbetstid, särskilt söndagsdriftens borttagande, och skydd mot hälsofarligheten inom yrket, som kunna befinnas vara av nöden, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen föranleder.

Beträffande motiveringen för denna hemställan tillåter sig utskottet hänvisa till motionen, vilken finnes vidhäftad detta utlåtande.

Utskottet har ansett det lämpligt att anhålla om yttranden rörande förevarande motion från socialstyrelsen, svenska arbetsgivareföreningen, svenska grov- och fabriksarbetareförbundet samt svenska sågverksindustriarbetareförbundet. Med socialstyrelsens yttrande följde uttalanden från yrkesinspektörerna samt en P. M. från pappersmasseförbundet. Samtliga dessa yttranden äro som bilagor vidfogade detta utlåtande.

Motionärerna önska få till stånd vissa kompletterande undersökningar rörande de hygieniska och arbetsförhållandena inom cellulosa-

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 13 saml. 4 avd. 12 häft. (Nr 13.) 1

*Utskottets
yttrande.*

dustrien samt begära därjämte lagförslag beträffande arbetstiden, särskilt söndagsdriften, och skydd mot hälsofarligheten inom denna industri.

Vad först angår de hygieniska förhållandena inom cellulosa-industrien har socialstyrelsen, såsom också motionärerna anföra, under åren 1913 och 1914 föranstaltat tvenne serier av undersökningar, vilka haft till ändamål att med tillämpning av den representativa metoden ernå en allsidig utredning av de hygieniska förhållandena inom förevarande industri. Resultaten av nämnda undersökningar meddelades i en år 1915 utkommen särskild publikation. Socialstyrelsen framhåller nu i sitt till utskottet ingivna yttrande, att de kompletterande utredningar, som påyrkas i motionen, enligt styrelsens förmenande knappast skulle kunna förväntas giva några avsevärda, nya upplysningar. Vad som nu är att göra för att åstadkomma förbättrade förhållanden på ifrågavarande verksamhetsområde torde, enligt socialstyrelsens mening, få anses tillkomma yrkesinspektionen, som med ledning av de genom undersökningarna vunna upplysningarna bör vara i tillfälle att på ett mer verksamt sätt ingripa mot befintliga missförhållanden. Såsom av de till socialstyrelsen från yrkesinspektörerna insända yttrandena framgår, hava också förbättringar, efter det ovannämnda undersökning avslutats, flerstädes verkställt, och yrkesinspektörernas uppmärksamhet ägnas i hög grad åt att avskaffa ännu förekommande missförhållanden. Då socialstyrelsen dessutom uttalat, att styrelsen har för avsikt att på ett särskilt område, där speciella förhållanden framträtt, föranstalta om en särskild undersökning, och då man därjämte kan med säkerhet förvänta, att socialstyrelsen även i framtiden skall med uppmärksamhet följa de hygieniska förhållandena på detta område, vill det synas utskottet, som om anledning för det närvarande skulle saknas att begära kompletterande undersökningar rörande de hygieniska förhållandena inom cellulosaindustrien.

Beträffande därefter frågan om arbetstiden och särskilt söndagsarbetet har socialstyrelsen i sitt yttrande meddelat, dels att det så kallade trettonde skiftet, om vilket motionärerna talat, numera är i det närmaste avskaffat, dels också att söndagsarbete i stort sett ej förekommer i större utsträckning inom cellulosaindustrien än inom andra industrier med kontinuerlig drift. Det har därför synts socialstyrelsen tvivelaktigt, om några särskilda skäl kunna anses påkalla en utbrytning och behandling för sig av denna industri med hänsyn till frågan om söndagsledigheten. Utskottet, som livligt behjärtar motionärernas önskan att om möjligt få söndagsarbetet avskaffat, finner sig dock i likhet med socialstyrelsen ej kunna anse, att nämnda fråga bör för cellulosaindu-

striens vidkommande brytas ut ur den stora utredningen och behandlas för sig med undanskjutande av övriga industrier, där dylikt arbete i lika stor utsträckning förekommer. Däremot har utskottet fått den uppfattningen, att vid den utredning om söndagsarbetet, som uppdragits åt socialstyrelsen, det måhända lämpligen kunde ordnas så, att cellulosa-industrien i första rummet komme i betraktande, då ju för denna industri en del förberedande undersökningar redan äro verkställda, och det dessutom torde kunna sägas, att söndagsvilan är dubbelt nödvändig inom sådana industrigrenar, där arbetets beskaffenhet ställer stora fordringar på arbetarnas fysiska välbefinnande.

Ehuru utskottet sålunda delar motionärernas uppfattning om nödvändigheten av att åtgärder vidtagas till skydd mot hälsofarligheten inom cellulosa-industrien och för söndagsarbetets borttagande eller inskränkande, finner utskottet sig sakna anledning att hemställa om en riksdagsskrivelse till Kungl. Maj:t i detta ärende, enär, som ovan anförts, åtgärder i det förstnämnda avseendet redan vidtagits eller hålla på att vidtagas och utredning om söndagsarbetet redan uppdragits åt socialstyrelsen.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att herrar Johanssons i Sollefteå och Vennerströms förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 5 maj 1916.

På utskottets vägnar:

W. BÄCKSTRÖM.

I förevarande ärendes slutbehandling hava inom utskottet deltagit: herrar *Bäckström, Leksell, Andersson i Resebo*¹⁾, *Johanson i Huskvarna, Kaijser, Vennerström, Plognfält, Eklund, Magnusson i Skövde*¹⁾ och *Johansson i Sollefteå*.

¹⁾ Icke närvarit vid utlåtandets justering.

Bilaga 1.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 15 sistlidne februari har socialstyrelsen blivit anbefalld att avgiva underdånigt utlåtande med anledning av en utav herrar Johansson i Sollefteå och Vennerström i riksdagens andra kammare väckt motion, nr 203, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning m. m. i fråga om vissa missförhållanden inom cellulosaindustrien. Till åtlydnad härav får styrelsen i underdånighet anföra följande.

De i motionen åberopade, av socialstyrelsen föranstaltade tvenne serier av undersökningar rörande de hygieniska förhållandena inom cellulosaindustrien i Sverige anordnades och utfördes i syfte att med tillämpning av den representativa metoden ernå en allsidig utredning av de undersökta förhållandena. Sålunda fördelades undersökningarna, efter på förhand uppgjord plan, på fabriksanläggningar av olika storlek, ålder och belägenhet samt med hänsyn till mer eller mindre god beskaffenhet i allmänhet. Tillhoppa omfattade de båda serierna 37 fabriker med ett arbetarantal av 4,234 och en årsproduktion av närmare 400,000 ton (torr) pappersmassa. Från början hade man haft för avsikt att låta utföra även en tredje undersökningsserie, vilken skulle avse en mer detaljerad undersökning av hälsotillståndet hos samtliga arbetare vid ett fåtal anläggningar. Resultaten av de båda första serierna, vilka för övrigt utvisade avsevärt gynnsammare förhållanden än man vågat hoppas, syntes emellertid lämna så pass uttömmande och i viss mån enhetliga upplysningar, att man ansåg sig sakna tillfyllestgörande skäl att företaga ytterligare en undersökning.

Nu angivna uppfattning omfattar styrelsen fortfarande. De kompletterande utredningar, som påyrkas i motionen, skulle alltså enligt styrelsens förmenande knappast kunna förväntas giva några avsevärda, nya upplysningar. Vad som nu är att göra för att åstadkomma förbättrade förhållanden på ifrågavarande verksamhetsområde torde få anses tillkomma yrkesinspektionen. Med ledning av de genom undersökningarna vunna upplysningarna böra nämligen yrkesinspektörerna vara i tillfälle att på ett mer verksamt sätt ingripa mot befintliga missförhållanden. Av närlagda skrivelser från yrkesinspektörerna i de distrikt, där cellulosaindustrien företrädesvis bedrives, framgår även, att undersökningarna i allmänhet givit anledning till omfattande åtgärder från yrkesinspektörernas sida.

Ehuru styrelsen sålunda ej kan förorda ett fullföljande av de verkställda undersökningarna rörande de hygieniska förhållandena i allmänhet inom cellulosaindustrien, vill styrelsen ej förneka, att här liksom på åtskilliga andra verksamhetsområden förekomma speciella förhållanden, som måhända borde göras till föremål för en närmare undersökning. Härvid har styrelsen särskilt i åtanke den förgiftningsfara, som i några fall visat sig uppkomma genom avloppsgaserna vid sulfatfabrikerna och som möjligen även kan utöva en viss inverkan på de hygieniska förhållandena i vidare omfattning. Då styrelsen ej förfogar över för ändamålet erforderliga medel, torde

styrelsen komma att hos Kungl. Maj:t göra framställning om att få sig beredd möjlighet att föranstalta om en dylik undersökning.

Motionärerna hava vidare bland annat särskilt vänt sig mot söndagsdriften. De förut utförda undersökningarna berörde ej denna fråga. Styrelsen har emellertid härom inhämtat uppgifter från bland annat pappersmasseförbundet, vars till styrelsen i ämnet överlämnade P. M. här bifogas.

Enligt erhållna uppgifter skulle det så kallade trettonde skiftet, varigenom vid 2-skiftssystem arbetarna varannan vecka få arbeta till söndag morgon, numera vara i det närmaste avskaffat, så att för närvarande allenast omkring 150 av pappersmasseförbundets 11,000 arbetare sysselsätts på sådant sätt.

Skiftindelningen är ordnad dels på 8 timmars skift för arbetare inom avdelningar, som av tekniska skäl behöva hållas i oavbruten gång, och dels på 12- eller 10-timmars skift för övriga avdelningar, där skiftarbete förekommer.

Styrelsen bilägger en inom styrelsen upprättad grafisk framställning¹⁾, utvisande skiftens förläggning.

Av framställningen framgår, att vid 8-timmars skift, vari cirka 1,000 av förbundets arbetare sysselsätts, varje arbetare var tredje vecka har 18 timmars ledighet under söndagsdygnet, fortsatt med 14 timmars ledighet under måndagsdygnet, eller en sammanhängande ledighet av 32 timmar mellan klockan 6 förmiddagen på söndagen och klockan 2 eftermiddagen på måndagen, medan å de två mellanliggande söndagarna ledigheten uppgår till å det ena söndagsdygnet sammanlagt 16 timmar och å det andra 14 timmar.

Vid en skiftindelning på 12 timmar upphör arbetet lördag afton klockan 6 och börjar åter söndag afton klockan 6, och få arbetarna härigenom vid varannan söndag 24 timmars och vid varannan 48 timmars ledighet.

Vad här anförts rörande de anläggningar, som äro anslutna till pappersmasseförbundet, torde i huvudsak äga tillämpning jämväl å förbundet ej tillhörande cellulosafabriker.

Söndagsarbete lär således i stort sett ej förekomma i större utsträckning inom cellulosaindustrien än inom andra industrier med kontinuerlig drift, och synes det styrelsen tvivelaktigt, om några särskilda skäl kunna anses påkalla en utbrytning och behandling för sig av denna industri med hänsyn till frågan om söndagsledigheten.

I detta ärendes behandling hava deltagit generaldirektören Elmquist, byråcheferna Bergsten och Fürst samt socialfullmäktige von Sydow och Lindqvist.

Stockholm den 7 april 1916.

Underdånigst

Henning Elmquist.

Th. Fürst.

¹⁾ Här ej avtryckt.

Bilaga 2.

Till kungl. socialstyrelsen, Stockholm.

Sedan styrelsen genom byråchefen Furst hemställt om mitt yttrande rörande i vad mån styrelsens under år 1915 i tryck utgivna redogörelse för vissa hygieniska förhållanden inom cellulosaindustrien, grundad på under åren 1913 och 1914 företagna undersökningar inom såväl större som mindre fabriker, kan anses vara så omfattande, att den under inspektionsarbetet kunnat läggas till grund för påyrkandet av bättre hygieniska förhållanden inom nämnda industri, får jag meddela, att så i hög grad varit fallet.

Den särskilda uppmärksamhet styrelsen ägnat åt de avdelningar, syreberedning, kokarhus, massabingar m. fl. inom sulfittfabrikerna, och sodaåtervinningsprocesser, kokarhus, diffussöravdelningar och pappsalar inom sulfatfabrikerna, där särskild hälsöfara föreligger, har gjort, att yrkesinspektören under sina inspektionsbesök i kanske högre grad än vanligt uppmärksammat varje sådan avdelning och, just på grund af de i redogörelsen påvisade missförhållanden, kunnat lättare påyrka anordningar till en förbättrad hygien inom de avdelningar, där sådana ansetts av behovet påkallade. Resultatet härav torde ock snart visa sig.

Särskilt hava yrkesinspektörens föreskrifter och anvisningar inom distriktets största cellulosafabriker vid Skutskär vunnit beaktande, och äro där f. n. anordningar under utförande, som efter slutförandet fullt ut torde komma att tillfredsställa alla rimliga krav på en god hygien. Yrkesinspektören har även, på basis av de omfattande undersökningarna, kunnat för sig uppgöra ett särskilt s. a. s. inspektionsschema, som i hög grad underlättar inspektionsarbetet inom denna industri, och som även borgar för att *alla* missförhållanden, även sådana som vid en eventuell inspektion till följd av stillestånd eller dylikt inom vissa avdelningar icke kunnat iakttagas, komma under omprövning, innan föreskrifter lämnas.

Stockholm den 31 mars 1916.

Yrkesinspektionen i andra distriktet.

Olof Hellström.

Bilaga 3.

Kungl. socialstyrelsen, Stockholm.

Med anledning av kungl. styrelsens skrivelse av den 24 mars detta år angående en kortfattad redogörelse för de åtgärder inom cellulosaindustrien, som yrkesinspektören i 4:de distriktet med hänsyn till den av kungl. styrelsen föranstaltade undersökningen inom nämnda industri, funnit anledning vidtaga eller har för avsikt att söka få till stånd, får undertecknad härmed vördsamt meddela följande:

Inom 4:de distriktet finnas:

3 stycken Sulfatfabriker nämligen:

Stödstorps Sulfatfabrik,	Vaggeryd,
Delary	» Delary pr Älmhult,
Eds Cellulosaafabrik,	Edsbruk.

11 stycken Sulfittfabriker nämligen:

Munksjö Pappersbruk,	Jönköping,
Torsviks Pappersbruk,	Smålands Taberg,
Rydö Bruk,	Rydöbruk
Strömsnäs Bruk,	Strömsnäsbruk,
Hylte Bruk,	Hyltebruk,
Konga Sulfittfabrik,	Konga,
Lessebo Bruk,	Lessebo,
Böksholms Sulfittfabrik,	Braås,
Emsfors Bruk,	Emsfors,
Brusafors Sulfittfabrik,	Mariannelund,
Ohs Sulfittfabrik,	Bor.

Av sulfatfabrikerna hava samtliga besökts efter medio av år 1913 och hava de lämnade anvisningarne hufvudsakligen riktats på mekaniska skyddsanordningar, enär några avsevärda hygieniska missförhållanden icke iakttagits.

Undantag härtill utgör Eds cellulosaafabrik, där förhållandena visade sig i flera avseenden mindre tillfredsställande vid den inspektion, som senast företogs därstädes mot slutet av år 1913. Enär då upplystes att fabriken inom den närmaste framtiden komme att genomgå en mera genomgripande ombyggnad, ansåg sig yrkesinspektören under sådana förhållanden för tillfället ej böra föreskriva några mera omfattande förändringar.

Av sulfittfabrikerna hava även samtliga besökts sedan början av år 1913. Vid en del av dessa har emellertid, på grund av olika anledningar, anmärkningar måst göras bl. a. mot en del missförhållanden i hygieniskt hänseende. Missförhållandena hava merendels bestått i mindre tillfredsställande ventilationsanordningar, belysnings- och temperaturförhållanden. Detta har i de flesta fall berott på att ifrågavarande fabriker varit gamla och otidsenliga. De flesta hava också under de sista trenne åren undergått en successiv ombyggnad, varvid nyare tiders erfarenhet och anordningar kommit till användning. Man kan sålunda säga, att de missförhållanden, som vid en del fabriker konstaterades år 1913, numera icke eller blott i ett fåtal fall förefinnas, utan hava blivit avhjälpta.

Exempelvis har vid Konga sulfittfabrik, där ytterligare en svavelkisugn nu blivit uppsatt, sådan anordning vidtagits, att svavelkisbränderna ej såsom förr uttransporteras medelst skottkärror, varvid de heta gaserna särskilt vid motvind slog emot arbetarne, utan numera falla bränderna successivt i en framför de trenne ugnarna gående kanal, i vilken en järnkedja försedd med lämpliga skrapor för bränderna till därför avsedd plats utanför byggnaden. Ovanför kisugnarna, där förr utvecklingen av svavelsyrighet var ganska besvärande, känns nu tack vare förbättrad ventilation ingen-ting. Hur pass förhållandena i kishuset förbättrats belyses bäst därigenom, att en del arbetare självmant där anordnat ett bord för intagande av sina måltider. I kokar-huset, där de små kokarne nu äro ur bruk, är förhållandet även tillfredsställande. I pappsalen har ytterligare en fläkt tillkommit för utsugning av vattenångan, vilket medfört gott resultat. Arbetstid och timslöner hava också reglerats, och visar bifogade uppgift¹⁾ timlönernas storlek under det gångna året.

Beträffande flertalet övriga sulfittfabriker, där mera avsevärda missförhållanden kunnat konstateras, hava större eller mindre anordningar till det bättre ägt rum.

¹⁾ Här ej avtryckt.

Sålunda har vid Böksholms sulfitfabrik syreberedningen fullständigt omlagts. Det förut använda kammarsystemet har ersatts med i en särskilt byggnad inrymt tornsystem. Härigenom försiggår arbetet med tornens fyllande med kalksten inomhus, vilket torde vara att föredraga mot motsvarande arbete under bar himmel, som speciellt vintertid med isbelagda ställningar m. m. ur såväl olycksfall- som hälsosynpunkt torde betraktas som ett mer eller mindre farligt arbete. Fabriken kommer för övrigt att under instundande år genomgå en fullständig ombyggnad. Massabingarna komma att göras större samt helt avskilda från varandra, kokeriet att förses med cementgolv och ljusförhållandena att betydligt förbättras. Ävenledes komma förhållandena att inom såväl silavdelningen som pappsalen att undergå en väsentlig förändring för erhållande av bättre belysning genom takens höjande och införande av takbelysning. Det gamla trägolvet befanns vid senaste inspektion borttaget och ersatt med ett cementerat golv försedd med avloppskanaler för bortledning av vatten. Affallsluten kommer dessutom att tillvaratagas i en påbörjad garvextraktfabrik.

Även vid Rydö bruk hava en del förbättringar ägt rum inom syreberedningen, varigenom uppkomsten av svavelsyrlighetsgaser i arbetslokalerna i hög grad decimerats. I kokeriet visade sig arbetsförhållandena mindre tillfredsställande i det att för erhållande av en hastig nedgasning av kokarne det sista trycket blåses direkt ut i kokeriet. Härigenom uppstår i denna avdelning stundtals en intensiv ångbildning med åtföljande gaser. Vid senaste inspektionen i början av innevarande år föreskrevs bl. a. ångans provisoriska utsläppande i fria luften genom särskild ledning, enär förslag uppsatts till ombyggnad och modernisering av kokeriet redan instundande höst. Sedan fabrikationen av såväl papper som mekanisk massa upphört och hela fabriken tillverkning specialiserats på sulfitcellulosa, hava en hel del av de många förut rådande missförhållandena i väsentlig grad blivit avhjälpta.

Beträffande massabingarna visar sig en genomgående tendens göra sig gällande att övergå från handösnings till mekaniska massaskottare, speciellt vid de större sulfitfabrikerna. Sålunda hava massabingarna både vid Rydö bruk och Brusafors sulfitfabrik förbättrats och försetts med dylika mekaniska anordningar.

Övriga avdelningar hava ävenledes undergått förbättringar på en del platser. Matrum, badhus och förvaringsrum för kläder åt arbetarne hava även anordnats på sina ställen.

En del smärre missförhållanden torde numera endast vidlåda några mindre sulfitfabriker, nämligen Ohs bruk, Thorsviks pappersbruk och Storebro sulfitfabrik. Vid dessa hava en del förbättrade förhållanden redan införts, men som deras tillverkning är mindre och antalet arbetare ringa, har yrkesinspektören ej ännu ansett sig böra gripa in allt för hårt emot dem.

Då härtill kommer att flera av distriktets cellulosafabriker nästan borde kunna anses som mönsterfabriker, t. ex. Hylte bruk, Stödstorps sulfatfabrik, kan med goda skäl sägas att de missförhållanden, som förut vidlådde denna yrkesgren inom distriktet, äro på god väg att försvinna.

Jönköping den 31 mars 1916.

Yrkesinspektionen i fjärde distriktet.

Carl Häger,
Yrkesinspektör.

Bilaga 4.

Till kungl. socialstyrelsen.

Som svar å kungl. styrelsens skrivelse av 24 dennes har jag att giva en kortfattad redogörelse för de åtgärder inom cellulosaindustrien, som jag med hänsyn till den av kungl. styrelsen föranstaltade undersökningen inom nämnda industri funnit anledning vidtaga eller har för avsikt att söka få till stånd. Jag har då först att här yttra mig över vad vid de 7 större och 5 mindre fabriker, vilka 1913 resp. 1914 besöktes, kan antecknas hava förbättrats i hithörande avseenden.

Parallellt med arbetet för arbetarskydd i allmänhet har jag inom cellulosaindustrien, i den mån möjligheter kunde anses föreligga att få dem genomförda, sökt å fabrikerna få de på grund av undersökningen framhållna fel och brister avhulplne. Vid exempelvis ett par av de värmländska hithörande verken sattes genast arbeten i gång för förbättrande av arbetsförhållandena och detta även i ett fall, där en grundlig ombyggnad av särskilt massabingarne drog en högst betydande kostnad. Svavelavdelningarna hava ändrats, och å flere ställen anordnades verksamma utluftningsanordningar, på det att jag skulle å egna vägnar och å arbetarnes kunna finna förhållandena gynsamma. — Ett arbetsställe av de som sämst antecknade härjades av eld och uppstår nu å annan plats fullt modernt. Där en bättre skiftindelning förordats har den även blivit införd, men föreligga nog från flere håll yttranden från arbetarna själva, att de ej velat få arbetstiden förändrad. Å fyra ställen ha syretornen ombyggts, å 5 ställen ha ugnsavdelningen moderniserats, å 6 ställen ha bättre matrum och omklädnadsrum anordnats, å samtliga ställen har ledningen uttalat sig för önskvärdheten i att kunna tillmötesgå i §§ 4 och 5 lag om arbetarskydd framkomne krav respektive önskemål, och om det å de mindre verken icke låter sig så fullkomligt göra som å större och därtill kapitalkraftigare verk, så måste jag bedöma dessa från fall till fall och taga hänsyn till svårigheterna. Beträffande § 5 mom. i) angående söndagsvila äger för särskilt sulfidindustrien ju det förhållandet rum, att kokningen är kontinuerlig och icke bör avbrytas. Denna omständighet fotar icke i enbart jagande att uppnå en hög produktion och försvinner icke, om eventuellt en eller flere kokare uppställas — en nog så dyrbar ökning i utrustningen för övrigt — då sulfidcellulosans koktid är mycket variabel och produkten är beroende av sambandet mellan syrans styrka och det i kokaren härskande trycket. Säg vi sålunda, att koktiden kan anses ligga mellan 12 timmar och 24 timmar, inses ju, att det är ett vanskligt problem att beräkna ett koks slutfacit till just tiden före söndagsvilans inträdande. I de övriga länders lagstiftning om söndagsvila, jag nu erinrar mig, finnas ju också flere undantag uppräknade bl. a. just för sulfidcellulosaindustrien. Men ordnas skiftarbetet praktiskt och med inrättande av reservmanskaps, automatiskt registrerande instrument och modern armatur, behöva dock icke några »långskift» för den skull förekomma.

Karlstad den 30 mars 1916.

Sjunde distriktet.

R. Wieselgren.

Bilaga 5.

Till kungl. socialstyrelsen, Stockholm.

Med anledning av kungl. socialstyrelsens anmodan till yrkesinspektören den 24 innevarande mars att lämna en redogörelse för de åtgärder, som med hänsyn till styrelsens föranstaltade undersökning inom cellulosaindustrien, yrkesinspektören funnit anledning eller har för avsikt att vidtaga, meddelas härmed vördsamt följande.

Inom distriktet finnas 13 sulfitfabriker och 4 sulfatfabriker. Av dessa äro 9 sulfitfabriker och samtliga sulfatfabriker endera nyuppförda eller till- och ombyggda under de senaste 8—10 åren. Av de återstående 4 sulfitfabrikerna är en nu under tillbyggnad, varemot 3 äro av äldre datum och anordning.

Några missförhållanden i hygieniskt avseende av den betydelse, att hälsotillståndet bland inom cellulosaindustrien sysselsatta arbetare därigenom påverkats i ogynnsammare grad än vad i allmänhet är förhållandet inom industriellt arbete, hava ej kommit till yrkesinspektörens kännedom. De anvisningar, som givits med anledning av utförda inspektioner, hava därför icke tagit särskilt sikte på åtgärder av hygienisk art utöver vad vanligen iakttages vid inspektionsutövningen.

Då nu uppmärksamhet särskilt påkallas för hithörande förhållanden, har yrkesinspektören för avsikt, att vid cellulosaafabrikerna söka få lämpliga anordningar vidtagna till förhindrande av att besvärande gaser spridas i arbetslokalerna, särskilt inom avdelningar för syreberedning och återvinning, kokhus och massabingar, d. v. s. de avdelningar, där fara för menlig inverkan på arbetarnas hälsotillstånd i främsta rummet torde vara att förutsätta. Ävenså kommer uppmärksamhet att ägnas åt lämpligt ordnande av skiftindelningen.

Gävle den 28 mars 1916.

Yrkesinspektionen i åttonde distriktet.

R. Schenson,
Yrkesinspektör.

Bilaga 6.

Till kungl. socialstyrelsen.

I enlighet med kungl. socialstyrelsens skrivelse av den 24 dennes får jag härmed vördsamt lämna redogörelse för de åtgärder, som jag med hänsyn till den av styrelsen föranstaltade undersökningen inom cellulosaindustrien funnit anledning vidtaga eller har för avsikt att få till stånd.

Av den undersökning, som sommaren 1913 utfördes rörande vissa hygieniska förhållanden inom cellulosaindustrien, framgick att några svårare missförhållanden ej

voro rådande inom de undersökta fabrikerna inom 9:de distriktet. Ej heller gav denna undersökning anledning för de i undersökningen deltagande sakkunniga på de hygieniska och tekniska områdena att ge anvisning på några omändringar av de undersökta fabrikerna. Vid jämförelse mellan de olika fabrikerna och deras olika avdelningar framgick, att de flesta kunde anses tillfredsställande vad belysning, utrymme, temperatur och damm och gaser beträffar. Vid en fabrik, i redogörelsen betecknad med B, var avdelningen för syreberedning ej tillfredsställande, emedan transportanordningen för kisaskan var otät, varigenom dammet spreds i lokalen. Detta påpekades för arbetsgivaren, som lät täta skarvarna i transportledningen och sedan har dammspridningen i hög grad förminskats. I tre av fabrikerna i redogörelsen betecknade med A., B. och C. voro massabingarna otillfredsställande. Vid de två första pågå f. n. försök att pumpa massan från bingarna i stället för att låta arbetarna ösa densamma, och skall så snart experimenten giva ett tillfredsställande resultat samtliga massabingar ombyggs. Vid fabriken C. hava massabingarna ombyggs och gjorts ljusa och luftiga och synes numera inga befogade anmärkningar kunna göras mot desamma.

Vad pappsalarna beträffar kunde den ifrågavarande undersökningen, som företogs på sommaren, ej ge något begrepp om, huru dessa förhålla sig vintertid och vid stark köld. På grund av vad framkom, vid de i anslutning till undersökningen anordnade mötena med arbetare inom cellulosaindustrien, beträffande ett par av fabrikerernas pappsal, hava åtgärder blivit föreskrivna, vilka medfört en förbättring av de anmärkta missförhållandena. Emellertid synas pappsalarna vara den avdelning inom cellulosaindustrien som här i Norrland vintertiden vållar de största olägenheterna i hygieniskt avseende, och skall jag ägna största uppmärksamhet åt att söka vinna förbättrade förhållanden på detta område. De medel, som visat sig effektivast för att minska imbildningen och hettan i pappsalarna, ha varit att skilja sax- och våtpartierna från cylinderpartiet med tvärväggar, samt att tillföra torr varmluft under cylindrarna samt att utsuga den fuktiga luften ovanför cylindrarna med fläkt. Dessutom bör förvärmad luft tillföras sax- och våtpartierna för att hindra uppkomsten av drag från fönster och dörrar.

Härnösand den 29 mars 1916.

Yrkesinspektionen i nionde distriktet.

Otto Nylén,
Yrkesinspektör.

Bilaga 7.

P. M. från Pappersmasseförbundet i anledning av motionen i riksdagens andra kammare om utredning i fråga om vissa »missförhållanden» inom cellulosa-industrien.

Den nuvarande arbetstiden.

För *sulfitfabrikerna*:

Påståendet i motionen, att arbetet inom denna industri i mycket stor utsträckning pågår under söndagen beror på någon missuppfattning eller på felaktiga underrettelser eller måhända därpå, att det antagits, att det s. k. trettonde skiftet, d. v. s. arbetet för natten till söndagen, ännu förekommer och därmed sålunda även söndagsarbete. Det är emellertid flera år sedan fabrikerna på initiativ av pappersmasseförbundet ordnade sig för borttagande av detta skift, som nu nästan helt och hållet utgått, och nu förekommer endast vid ett par fabriker, vilka även de hålla på att avsluta för dess borttagande erforderliga nybyggnader och anordningar.

Arbetet fortgår nu i stort sett antingen i treskift om åtta timmar, tillsammans 56 timmar pr vecka, i tvåskift om 12 timmar, tillsammans 72 timmar pr vecka, i tvåskift om 10 timmar, tillsammans 60 timmar i veckan samtliga dag- och nattsift, eller i dagskift med tillsammans 58 å 59 timmar i varje vecka. Treskiften om 8 timmar användas i de s. k. ständiga eldsavdelningarne, kokeri-, syrehus- och ångpannehus-, samt användes även för massaösningen, som dock numera endast består i passningsarbete vid kranar, massaösningsapparater eller dylikt lindrigare arbete, sedan det mera arbetsamma massaösningsarbetet med handkraft undan för undan i stort sett upphört. I dessa nämnda avdelningar, där sålunda i viss mån och i ringa utsträckning till tiden söndagsarbete i följd av den kontinuerliga driften förekommer, sysselsätts endast ett mindretal av fabriken samtliga arbetare eller för en medelstor fabrik omkring ett tjugotal, under det att vid en dylik fabrik i sin helhet sysselsättes omkring 200 st. arbetare. Det torde dock härvid bemärkas, att i ett dylikt treskiftslag den ene för hela söndagsdygnet arbetar 8 timmar, den andre 16 timmar och den tredje har hela söndagsdygnet alldeles fritt, vadan sålunda samtliga i ett dylikt lag äro helt fria vart tredje söndagsdygn, och torde det sålunda kunna sägas, att söndagsdrift förekommer endast i ringa grad inom dessa avdelningar, som ock sysselsätta endast ett jämförelsevis ringa antal av arbetarne. Driften på söndagen är här framkallad av tekniska skäl och berättigas av den ringa arbetstiden för övriga delen av veckan.

I tvåskiften om 12 timmar förekommer icke söndagsarbete, enär för dessa avdelningar i fabriken driften avstannar redan på lördagsaftnar och återtages först på måndagens morgon. Lika litet förekommer söndagsarbete i skiften om 10 timmar, där arbetet börjar och upphör på samma tider som för tolvtimmarsskiften och ej heller i dagsskiften om 10 timmar, där arbete pågår endast för söckendagar.

I dessa tvåskift natt och dag likasom i dagskiften är det ojämförligt största antalet arbetare sysselsatta eller för en medelstor fabrik med omkring 200 arbetare

omkring 180 st. Förutom dessa nu omnämnda kategorier arbetare finnes vid varje fabrik ett mindre antal reparationsarbetare, som stundom hava även söndagsarbete vid sådana för driften nödvändiga reparationsarbeten, som endast kunna utföras då driften är inställd i respektive avdelningar, och det är endast sådana arbeten, som icke utan våda kunna anstå till söckendag.

För sulfatfabrikerna:

Arbetstiden pågår här i allmänhet endast i tvåskift utan söndagsarbete vid själva driften. Ett par av dessa fabriker hava emellertid på senare tiden övergått till treskift med 56 timmar i veckan för kokeri, sodahus och ångpannehus och arbeta sålunda likasom sulfatfabrikerna för motsvarande avdelningar även å söndagar i samma utsträckning som vid dessa, så att för ett skiftlag om 3 man den ene har söndagsarbete 8 timmar, den andre i 16 timmar och den tredje är alldeles fri från dylikt, allt i tur och ordning.

För mekaniska trämasseindustrien (sliperier):

Här arbetas endast under veckans söckendygn med undantag för ett par norrlandska sliperier, där på arbetarnes begäran treskift anordnats och sålunda arbete även å söndagen förekommer, men endast i ringa omfattning i likhet med ständiga eldsavdelningar i cellulosafabrikerna.

Sammanfattas dessa förhållanden i fråga om arbetstiden och dess infallande på söndagen, finner man, att av de till pappersmassförbundet anslutna 60 st. fabriker med sammanlagt för närvarande omkring 11,000 arbetare endast något över ett tusen st. hava sitt arbete i de avdelningar, där i följd av den kontinuerliga driften med en total arbetstid av 56 timmar i veckan visst söndagsarbete förekommer i den utsträckning, som förut blivit sagt, samt att av samma antal arbetare omkring 90 procent eller nära 10,000 st. icke hava något arbete för driften under söndagarne, om härifrån undantages det ringa antalet reparationsarbetare, som nödvändigtvis måste fullgöra en del arbeten med reparationer, som endast kunna försiggå, då driften för söndagen är inställd i de stora avdelningarne, pappsal, sileri och vedränseri.

Vid de fabriker inom industrien, som ej äro anslutna till förbundet, äro förhållandena i allmänhet desamma som vid de förbundet tillhörande, och det torde därför här kunna sägas, att av arbetarne här, beräknade till omkring 3,000 st., omkring 90 procent icke äro i söndagsarbete och återstoden hava söndagsarbete endast i nyss omtalade utsträckning, då icke medräknade de arbeten med reparationer i de stillastående avdelningarne, som måste utföras även å söndagarne. Snarare är procenten av söndagsarbete här mindre, enär några av de utomstående fabrikerne äro äldre och i olikhet med de nyare och större icke byggda för kontinuerlig drift.

Nödvändigheten av söndagsdrift:

Närmaste orsaken till att driften måste fortgå även under söndagen ligger i kokeriet, och då kokningen fortgår måste naturligtvis även ångpannehusets drift pågå. Ett kok tager i allmänhet 20- å 24 timmar. Stoppas sålunda fabriken på lördag afton förutsätter detta, att sista kokaren för veckan måste avstannas redan på fredagen, enär koket ej annars hinner bliva färdigt till lördagskvällen. En dylik kokare, som drager en kostnad av 75- å 100,000 kronor måste stå överksam hela tiden från fredagen till söndagskvällen eller sålunda bortåt 48 timmar. Om nu vid fabriken finnas t. ex. 8 kokare, samtliga ställda med 3 timmars mellantid mellan fyllning och tömning

bliva dessa kokare i användning endast omkring $5\frac{1}{2}$ dygn av veckans 7 dygn. Även vid driftens återtagande efter stoppet över söndagen uppkomma enahanda olägenheter i avseende å kokningen, enär igångsättningen här måste ske successivt. Men även om kokningen är inställd över söndagen, måste ångpannehuspersonalen då vara i arbete, enär dels kokarne icke få bliva helt avkylda och dels uppvärmningen måste vara klar långt före igångsättningen. Bliva kokarne avkylda ökas bränsleåtgången för koken högst väsentligt såväl som för pannhuset.

Vid flertalet fabriker användes nu svavelkis, och det är så gott som uteslutet att stoppa kisugnarne för söndagen, om ej väldiga förluster och olägenheter skola därav framkallas. De gå nu till och med vid de stora helgerna utan avbrott, ehuru driften då fortgår utan annan nytta än inbesparandet av den kostnad, som deras avstannande skulle förorsaka. Står en dylik ugn stilla 24 timmar, uppstår ett både långsamt och svårt arbete att få den i normal gång igen, och då härför krävas bortåt 28 timmar inses, av vilken betydelse för hela fabriksdriften det är att kisugnarne gå utan avbrott. Skulle driften för denna industri begränsas endast till söckendagar jämväl för de s. k. ständigeldsavdelningarne (kokeri, syrehus och ångpannehus för sulfidfabrikerna samt för motsvarande avdelningar i sulfatfabrikerna), är det detsamma som att nedbringa tillverkningsförmågan med $\frac{1}{7}$ eller omkring 15 procent, en »reform», som skulle ådraga industrien och arbetarne de hårdaste förluster och nästan oöverbärliga svårigheter såväl som hela vårt folk de största nationalförluster. Dessa framträda till sina rätta dimensioner, då man betänker, att tillverkningen av kemisk cellulosa för nästlidet år uppgick till över 905 tusen ton, varav exporterades till andra länder 721 tusen ton och förädlades inom landet 184 tusen ton. Upphör driften att vara kontinuerlig veckan runt i dessa sist berörda avdelningar skulle sålunda tillverkningen i sin helhet nedgå med omkring 130,000 ton, vilket efter ett medelpris av 140 kr. pr ton betyder en förlust för landet av mer än 18 miljoner kronor, att bäras till icke ringa del av arbetarne utan att därmed för dem vinnes annat än försämring såväl i avlöningar som ifråga om arbetstiden, enär vid förbud för söndagsdrift helt naturligt även de avdelningar, som nu ha treskift, måste övergå till tvåskift med en ökning i arbetstiden pr vecka från 56 timmar till 72 timmar, en »förbättring» för vilken de säkerligen betacka sig.

Övriga »missförhållanden».

Den senare delen av motionen synes närmast vara en kritik över socialstyrelsens redan anordnade undersökning och utredning av de förhållanden, som motionärerna vilja ytterligare hava undersökta, och vi anse oss icke böra vidare yttra oss härom, men framhålla, att ifrågavarande utredning bedrivits med den stora grundlighet, noggrannhet och sakkunskap, som utmärka de män, som verkställt utredningen, samt att vi hoppas, att tillräcklig kritik över denna motionärernas på så ringa kunskap i saken grundade kritik kommer från vederbörligt håll, vårt tal förutan.

I korthet sagt har Socialstyrelsens nu så kritiserade utredning givit vid handen, att de undersökta förhållandena på det hela taget äro goda samt att hälsotillståndet hos fabriksarbetarne i allmänhet kan fullt jämföras med lantarbetarebefolkningens, och det torde få anses vara ett ganska gott betyg. Att nu vid undersökningarne påtalats eller anmärkts en hel del förhållanden, som borde kunna vara bättre, torde icke vara anledning till förnyad undersökning eller utredning. Det är avhjälpandet av missförhållandena som fordras, och vi veta, att fabriksledningarne tagit och komma att taga ad notam detta, samt att den redan skedd undersökningen medfört önskade

förbättringar i sådan utsträckning, som det varit dem möjligt att vidtaga eller planera för deras vidtagande.

Motionen, som i sin helhet synes oss vara grundad på de mest lösa antaganden och i intet hänseende på någon som helst kannedom om verkliga förhållandena inom den industri, vars intressen motionärerna så välvilligt tagit sig an, torde icke, enligt vårt förmenande, med rätta kunna föranleda till ytterligare utredning av redan till fullo belysta och klarlagda förhållanden och ej heller till lagförslag i fråga om arbetstiden, vilket bäst regleras och ordnas efter överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetare.

Stockholm den 27 mars 1916.

Pappersmasseförbundet.

Robert Palmgren.

Bilaga 8.

Till andra kammarens fjärde tillfälliga utskott.

Sedan utskottet hemställt, att vi måtte inkomma med yttrande med anledning av motion nr 203 i andra kammaren av herrar Johansson i Sollefteå och Vennerström om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning m. m. i fråga om vissa missförhållanden inom cellulosaindustrien, få vi härmed rörande nämnda motion anföra:

Till att börja med vilja vi särskilt framhålla, att i de avdelningar i cellulosa-fabrikerna, där driften på sätt vi nedan angiva pågår även under söndagen, något kroppsarbete i egentlig mening icke kan ifrågakomma, utan består arbetet i passning av maskinerna, vilket om än upptagande arbetarens tid, dock icke särskilt kan anstränga hans kroppskrafter.

Rörande söndagsarbetet i allmänhet.

Härefter övergå vi till behandling av arbetstiden och begynna med sulfittfabrikerna.

Den nuvarande arbetstiden i sulfittfabrikerna.

Påståendet i motionen, att arbetet inom sulfittfabrikerna i mycket stor utsträckning pågår under söndagen, torde bero på någon missuppfattning eller på felaktiga underrättelser eller måhända därpå, att det antagits, att det s. k. trettonde skiftet d. v. s. arbetet under natten till söndagen ännu förekommer och därmed även söndagsarbete. Det är emellertid flera år sedan fabrikerna på initiativ av det under oss sorterande pappersmasseförbundet ordnade sig för borttagande av detta skift, som f. n. nästan helt och hållet utgått och nu förekommer endast vid ett par fabriker, vilka även de hålla på att avsluta för dess borttagande erforderliga nybyggnader och anordningar.

Arbetet i sulfittfabrikerna fortgår nu i stort sett antingen i treskift om åtta timmar, tillsammans 56 timmar pr vecka, i tvåskift om 12 timmar, tillsammans 72 timmar i veckan, i tvåskift om 10 timmar, tillsammans 60 timmar i veckan samtliga dag- och nattskift, eller i dagskift med tillsammans 58 à 59 timmar i varje vecka.

Treskiftet om 8 timmar användas i de s. k. ständiga eidsavdelningarna — kokeri, syrehus och ångpannehus — samt användas även för massaösningsen, som dock numera endast består i passningsarbete vid kranar, massaösningsapparater eller dylikt lindrigare arbete, sedan det mera arbetssamma massaösningsarbetet med handkraft

undan för undan i stort sett upphört. I dessa nämnda avdelningar, där sålunda i viss mån men i ringa utsträckning till tiden söndagsarbete i följd av den kontinuerliga driften förekommer, sysselsätts endast ett mindretal av fabriken samtliga arbetare eller för en medelstor fabrik omkring ett tjugotal, under det att vid en dylik fabrik i sin helhet sysselsättes omkring 200 arbetare. Det torde dock härvid bemärkas, att i ett dylikt treskiftslag den ene under hela söndagsdygnet arbetar 8 timmar, den andre 16 timmar och den tredje har hela söndagsdygnet alldeles fritt, vadan sålunda samtliga i ett dylikt lag äro helt fria vart tredje söndagsdygn. Man torde sålunda kunna påstå, att söndagsdrift förekommer endast i ringa grad inom dessa avdelningar, vilka ock sysselsätta endast ett jämförelsevis ringa antal av arbetarne. Driften på söndagen är här framkallad av tekniska skäl och berättigas av den ringa arbetstiden under den övriga delen av veckan.

I tvåskiften om 12 timmar förekommer icke söndagsarbete, enär för dessa avdelningar i fabriken driften avstannar redan på lördagsaftonen och återtages först på måndags morgon. Lika litet förekommer söndagsarbete i skiften om 10 timmar, där arbetet börjar och upphör på samma tider som för tolf timmarsskiften och ej heller i dagskiften om 10 timmar, där arbete pågår endast under söckendagar.

I dessa tvåskift natt och dag likasom i dagskiften är, som ovan nämnts, det ojämförligt största antalet arbetare sysselsatta eller för en medelstor fabrik med omkring 200 arbetare omkring 180 st. Förutom dessa nu omnämnda kategorier arbetare finnes vid varje fabrik ett mindre antal reparationsarbetare, som stundom hava även söndagsarbete vid sådana för driften nödvändiga reparationsarbeten, som endast kunna utföras, då driften är inställd i respektive avdelningar, och det är endast sådana arbeten, som icke kunna utan våda anstå till söckendag.

Den nuvarande arbetstiden i sulfatfabrikerna.

I sulfatfabrikerna pågår arbetet i allmänhet endast i tvåskift utan söndagsarbete vid själva driften. Ett par av dessa fabriker hava emellertid på senaste tiden övergått till treskift med 56 timmar i veckan för kokeri, sodahus och ångpannehus och arbeta sålunda likasom sulfatfabrikerna för motsvarande avdelningar även å söndagar i samma utsträckning som vid dessa, så att för ett skiftlag om 3 man den ene har söndagsarbete 8 timmar, den andre i 16 timmar och den tredje är alldeles fri från dylikt, allt i tur och ordning.

Den nuvarande arbetstiden i den mekaniska trämasseindustrin.

I den mekaniska trämasseindustrin (sliperier) arbetas endast under veckans söckendygn med undantag för ett par norrländska sliperier, där på arbetarnas begäran treskift anordnats och sålunda arbete även å söndagen förekommer, men endast i ringa omfattning i likhet med ständiga eldsavdelningarna i cellulosafabrikerna.

Tillämpning på samtliga fabriker inom pappersmasseförbundet.

Tillämpas vad ovan sagts ifråga om arbetstiden och rörande söndagsarbetet, finner man, att av de till pappersmasseförbundet anslutne 60 st. fabriker med sammanlagt för närvarande omkring 11,000 arbetare endast något över ett tusen st. hava sitt arbete i de avdelningar, där i följd av den kontinuerliga driften med en total arbetstid av 56 timmar i veckan visst söndagsarbete förekommer i den utsträckning, som förut blivit sagt, samt att av samma antal arbetare omkring 90 procent eller nära 10,000 st. icke hava något arbete under söndagarna, om härifrån undantages det ringa antalet reparationsarbetare, som nödvändigtvis måste fullgöra en del arbeten med reparationer, som endast kunna försiggå, då driften för söndagen är inställd i de stora avdelningarna, pappsal, sileri och vedränseri.

Tillämpning på utomstående fabriker.

Vid de fabriker inom industrien, som ej äro anslutna till pappersmasseförbundet, äro förhållandena i allmänhet desamma som vid de förbundet tillhörande,

och det torde därför kunna sägas, att av arbetarne vid dessa fabriker, beräknade till omkring 3,000 st., omkring 90 procent icke äro i söndagsarbete och återstoden hava söndagsarbete endast i nyss omtalad utsträckning, då icke medräknade de arbeten med reparationer i de stillastående avdelningarna, som måste utföras även å söndagarna. Snarare är procenten av söndagsarbete vid dessa fabriker mindre, enär några av fabrikerne äro äldre och i olikhet med de nyare och större icke byggda för kontinuerlig drift.

Närmaste orsaken till att driften måste fortgå även under söndagen ligger i kokeriet, och då kokningen fortgår, måste även ångpannehusets drift pågå. Ett koktager i allmänhet 20 å 24 timmar. Stoppas sålunda fabriken på lördag afton, förutsätter detta, att sista kokaren för veckan måste avstannas redan på fredagen, enär koket ej annars hinner bliva färdigt till lördagskvällen. En dylik kokare, som drager en kostnad av 75 å 100,000 kronor, måste stå överksam hela tiden från fredagen till söndagskvällen eller sålunda bortåt 48 timmar. Om nu vid fabriken finnas t. ex. 8 kokare, samtliga ställda med tre timmars mellantid mellan fyllning och tömning, bliva dessa kokare i användning endast omkring 5 $\frac{1}{2}$ av veckans 7 dygn. Även vid driftens återtagande efter uppehållet över söndagen uppkomma enahanda olägenheter i avseende å kokningen, enär igångsättningen här måste ske successivt. Men även om kokningen är inställd över söndagen, måste ångpannehuspersonalen då vara i arbete, enär dels kokarne icke få bliva helt avkylda och dels uppvärmningen måste vara klar långt före igångsättningen. Bliva kokarne avkylda, ökas bränsleåtgången för koken högst väsentligt ävensom för pannhuset.

Söndagsdriftens nödvändighet.

Vid flertalet fabriker användes nu svavelkis, och det är så gott som omöjligt att att stoppa kisugnarna för söndagen, såvida betydande förluster och olägenheter ej skola uppstå. De gå nu t. o. m. vid de stora helgerna utan avbrott, ehuru driften då fortgår utan annan nytta än inbesparandet av den kostnad, som deras avstannande skulle förorsaka. Står en dylik ugn stilla i 24 timmar, uppstår ett både långsamt och svårt arbete att få den i normal gång igen, och då härför kräves bortåt 20 timmar, inees av vilken betydelse för hela fabriksdriften det är, att kisugnarna gå utan avbrott. Skulle driften för denna industri begränsas endast till söckendagar jämväl för de s. k. ständigeldsavdelningarna (kokeri, syrehus och ångpannehus för sulfittfabrikerne samt motsvarande avdelningar i sulfatfabrikerne), är det detsamma, som att nedbringa tillverkningsförmågan med $\frac{1}{7}$ eller omkring 15 procent, en reform, som skulle ådraga industrien och arbetarna svåra förluster samt innebära en mycket kännbar nationalförlust. Detta framträder i sina rätta dimensioner, då man betänker att tillverkningen av kemisk cellulosa för nästlidet år uppgick till över 905 tusen ton, varav exporterades till andra länder 721 tusen ton och förädlades inom landet 184 tusen ton. Upphör driften att vara kontinuerlig veckan runt i dessa sist berörda avdelningar, skulle sålunda tillverkningen i sin helhet nedgå med omkring 130,000 ton, vilket efter ett medelpris av 140 kronor pr ton betyder en förlust för landet av mer än 18 miljoner kronor. Denna förlust komme till icke ringa del att drabba arbetarna utan att därmed för dem skulle vinnas annat än försämring såväl i avlöningar som ifråga om arbetstiden, ty vid förbud för söndagsdrift skulle helt naturligt även de avdelningar, som nu ha treskift, vara tvungna att övergå till tvåskift med en ökning i arbetstiden pr vecka från 56 timmar till 72 timmar, en ändring, för vilken vederbörande arbetare säkerligen betäckade sig.

Den senare delen av motionen synes närmast vara en excerpt ur socialstyrelsens redan anordnade undersökning och utredning av förhållandena inom cellulosa-

Ang. motionen i öfrigt.

därvid plockat ur allt, som kunnat vara till stöd för deras yrkanden, men omsorgsfullt förteगत allt, vad som talar mot desamma, och sålunda fått fram en fullkomligt skef bild av socialstyrelsens utlåtande.

I korthet sagt har socialstyrelsens nu så kritiserade utredning givit vid handen, att de undersökta förhållandena på det hela taget äro goda samt att hälsotillståndet hos fabriksarbetarna i allmänhet kan fullt jämföras med lantarbetarbefolkningens, vilket torde få anses vara ett ganska gott betyg. Att vid undersökningarna påtalats eller anmärkts en del förhållanden, som borde kunna vara bättre, torde icke vara anledning till förnyad undersökning eller utredning. Det är avhjälpandet av missförhållandena, som fordras, och vi veta, att fabriksledningarna beaktat detta, samt att den skedda undersökningen redan medfört önskade förbättringar i den utsträckning, som det varit möjligt, samt att andra planeras.

Vi kunna dock icke underlåta att av socialstyrelsens utredning anföra nedanstående uttalande av fabriksläkarna, som av motionärerna helt naturligt ej upptagits i motionen:

»För alla de undersökta fabriker utom två föreligga uppgifter, skriftligt eller muntligt meddelade, från respektive fabriksläkare angående hälsotillståndet bland arbetarna. Av dessa läkare, 14 till antalet, voro 2 anställda vid två fabriker vardera.

Samtliga dessa läkare förklara, att — liksom fallet var beträffande de större fabriker — hälsotillståndet bland cellulösarbetarna ej är sämre än bland den övriga arbetarbefolkningen. I ett par fall ansåg läkaren till och med ifrågavarande fabriksarbetare bättre ställda i detta avseende, därigenom att de hade råd att hålla sig med kraftigare föda och sundare bostäder.»

För den, som utan förutfattad mening tager del av socialstyrelsens undersökning, eller som har kännedom om verkliga förhållandena inom cellulösindustrien, torde det stå klart, att någon anledning till ytterligare utredning av de förhållanden, som genom socialstyrelsens undersökning blivit till fullo belysta och klarlagda, icke förefinnes.

Stockholm den 3 april 1916.

Svenska arbetsgivareföreningen.

Hjalmar von Sydow.

Bilaga 9.

Till Riksdagens andra kammars fjärde tillfälliga utskott.

Efter tagen del av ärade skrivelse av den 12 februari d. å., vari hemställes, att förbundet måtte till utskottet inkomma med det yttrande, vartill framställda förslag i en skrivelsen åtföljande, av herrar Johansson i Sollefteå och Vennerström, väckt motion, framställda förslag kan giva anledning, vill vi härmed meddela.

Enligt år 1913 upprättade allmänna bestämmelser emellan pappersmasseförbundet å ena jämte grov- och fabriksarbetare- samt sv. sågverksindustriarbetareförbunden å andra sidan jämte därtill hörande protokollsuttalanden, av vilka vardera

ett exemplar härjämte närslutes¹⁾, som läggas till grund vid upprättande av kollektivavtal med prislistor vid de cellulosafabriker där dessas ägare äro anslutna till Pappersmasseförbundet och dess arbetare äro organiserade uti ettdera av de nämnda fackförbunden, förekommer numera icke det s. k. 13:de skiftet.

Där arbetets natur kräver kontinuerlig drift, d. v. s. arbetet pågår över söndagsdygn, är arbetstiden indelad i tre skiftlag med 14 8-timmars skift.

Vid cellulosafabriker, där arbetarna äro oorganiserade eller där ännu äro gällande avtal av äldre årtal än 1913, tillämpas däremot fortfarande den långa arbetstiden av 13 12-timmars skift i veckan.

I sistnämnda fabriker är endast i enstaka fall arbetstiden i vissa avdelningar vid kontinuerlig drift indelad i 3 skiftlag på 14 8-timmars skift, och lär alltså fortfarande i vissa fall förekomma en arbetstid av 14 12-timmars skift d. v. s. 84 timmar per vecka och man, med s. k. långskift på 24 timmar vid skiftombyte.

Som av bilagda allmänna bestämmelser med protokollsuttalanden framgår är, trots den långa arbetstiden, medgivet att övertidsarbete får förekomma, dock icke i den grad att arbetarna överanstängas. Det är reparationspersonalen, som får utföra det mesta övertidsarbetet under de tider, då fabriker stå stilla över sön- och helgdagsdygn, och förekommer sålunda ganska allmänt, att denna personal får utföra åtskilliga övertidstimmar varje vecka; även förekommer ej så sällan, att skiftarbetare och i synnerhet dagarbetare ävenledes få utföra varjehanda förekommande arbeten å övertid, såsom rengöring och dylikt.

Av vad här anförts framgår, att tack vare fackföreningsrörelsens verksamhet en god början till förkortning av den oskäligt långa arbetstiden inom cellulosaindustrien inträtt, men oerhört mycket kräves ännu, för att arbetstiden inom denna industri skall kunna anses skäligen. Sålunda är enligt vår mening en arbetstid av 72 timmar per vecka, som det största antalet arbetare inom cellulosaindustrien äro hänvisade till att arbeta, såsom ordinarie arbetstid, och stundom likväl på övertid, alltför ansträngande och degenererande.

Men i den mån som insikten om fackföreningsrörelsens nyttiga verksamhet på detta såväl som andra områden utvecklas bland industriens arbetare och dessa sålunda sluta sig till densamma, är vår förvissning den, att en förkortning av arbetstiden steg för steg skall kunna åstadkommas. Ty att på lagstiftningsväg utan fackföreningsrörelsens kraftiga medverkan tänka sig en maximalarbetstid på 8 timmar genomförd i en nära liggande framtid, som här är det närmaste önskemålet, torde vara, synes det oss, uteslutet.

Men då varje försök till förbättring på detta område bör hälsas med tillfredsställelse, nöja vi oss för tillfället med

att instämma i det syftemål ifrågavarande motion avser.

Stockholm den 11 mars 1916.

Svenska grov- och fabriksarbetareförbundets styrelse.

C. J. Söder.

¹⁾ Här ej avtryckta.

Bilaga 10.

Till Riksdagens andra kammarens fjärde tillfälliga utskott.

Svenska sågverksindustriarbetareförbundets yttrande över herrar C. O. Johanssons och Vennerströms motion till 1916 års riksdag rörande vissa missförhållanden inom cellulosaindustrin, med anledning av infordrat yttrande från andra kammarens 4:de tillfälliga utskott.

Förbundets verksamhetsområde omfattar för närvarande:

7 *sulfatfabriker* med 1,105 arbetare och en tillverkning av c:a 102,000 ton sulfatmassa; 9 *sulfitfabriker* med 1,408 arbetare och en tillverkning av c:a 217,000 ton sulfitmassa; 9 *träsliperier* med 740 arbetare och en tillverkning av c:a 203,000 ton slipmassa, därav c:a 40,000 ton torr slipmassa.

Vid *sulfatfabrikerna*

arbeta	168 arbetare i	8	timmars skift,	ungefärlig arbetstid	pr år	2,800	timmar.
»	533	»	» 10	»	»	»	» 3,100
»	404	»	» 12	»	»	»	» 3,720

Vid *sulfitfabrikerna*

arbeta	298 arbetare i	8	»	»	»	»	» 2,800
»	690	»	» 10	»	»	»	» 3,100
»	420	»	» 12	»	»	»	» 3,720

Vid *träsliperier*

arbeta	130 arbetare i	8	»	»	»	»	» 2,800
»	38	»	» 10	»	»	»	» 3,000
»	76	»	» 11	»	»	»	» 3,300
»	496	»	» 12	»	»	»	» 3,600

Summa 3,253 cellulosarbetare.

Sommartiden är denna arbetsstyrka betydligt ökad på grund av då pågående timmerupptagningar, lastningsarbeten och dylikt.

Ur de inkomna svaren från avdelningarna, vilka tillställts ett exemplar av motionen, må anföras följande: (Alla svar från avdelningarna till förbundsexpeditionen äro undertecknade av 4 personer.)

I ett *kokhus* där 18 man sysselsättas 12 tim. skift: ständig syrlukt samt dålig ventilation, ständigt återkommande söndagsarbete.

Samma fabrik, *pappsalen*: 12 tim. skift för 16 man: kvalmig luft i förening med rå ånga, som orsakar att arbetarna ständigt känna sig dåsiga, ständigt återkommande söndagsarbete.

Syrhuset: Dammfylld lokal, ständig syrlukt, ingen ventilation.

En sulfatfabrik. *Kokhus*, 6 arbetare å 12 tim. skift: inga bestämda måltidsraster, jäktande arbete, tryckande värme sommartiden.

Silhus, 4 arbetare 12 tim. skift: om vintertiden synnerligen obehagligt på grund av att arbetarna få gå genomblöta varje dag; ständigt återkommande söndagsarbete.

Pappsalen: vintertiden uppstår råånga, följden blir imma och fuktighet, vilket gör vistelsen i pappsalen vintertid oerhört tryckande. Vid denna fabrik tages ångan från avdunstningen till torkcylindrarna, på grund av lutens upphettning tycks den innehålla giftiga gaser, som uttränga i pappsalen och hittills förorsakat 1 dödsfall och ett flertal svimningsanfall.

Avloppsrören leddes sedermera ut från pappsalen, men gasen har ändå trängt sig fram och förorsakat ytterligare svimningsanfall.

Ständigt söndagsarbete ända till 6 timmar förekommer varje helg.

Sodahus, 20 arbetare i 12 tim. skift: svimningsanfall förekommit vid de roterande ugnarna på grund av värmen; påeldning 5 tim. om söndags e. m.

Eldrummet, 10 arbetare i 12 tim. skift: 96 timmars arbetstid var tredje vecka.

Kalkugn, avdunstning, 10 man 12 tim. skift: lika som för eldrummet.

Vid två större fabriker meddelas:

C:a 419 arbetare: *De hygieniska förhållandena dåliga i alla lokaler*, särskilt i pappsalen, (arbetar 12 tim. skift). *Ingen ventilation i pappsalen.*

I *kisugn* och *syrhus* stark gaslukt, massabingen öppen. *Skyddsanordningar bli bristfälliga på grund av de ständiga ombyggnaderna. Dricksvatten finnes ej.*

På 4 år har inträffat 4 dödsfall och 4 arbetare som skadats, så varaktig invaliditet inträtt; en mängd smärre olycksfall inträffat.

Vid en större fabrik inträffade 1915 ett svårt olycksfall, där en arbetare blev dödad och 2 svårt skadade. Olyckan förorsakades genom att en ställina brast. Avprovning å linan och skydd skedde först efter olyckan och sedan yrkesinspektör besökt platsen.

En större sulfittfabrik 270 arbetare:

Massabingarna: 12 tim. skift. De hygieniska förhållandena dåliga, beroende på att bingarna äro öppna, så att vid varje tappning gasen strömmar ut i arbetslokalen. Massakranförare värst utsatta för dessa svårigheter. Personalen i denna avdelning utsatt för drag genom att »lantaninerna» alltid äro öppna.

Silrieriet, 12 tim. skift:

C:a 3,600 timmars ordinarie arbetstid plus 225 tim. övertid. Arbetarna få gå våta, fuktbildningar; besväras även av gasströmmar från kokeriet, saknas värmekammare och torkrum att torka ombytta kläder uti; dålig luft, bristfällig rengöring. Ett olycksfall 1915 med dödlig utgång.

Pappsalen, 12 tim. skift:

De hygieniska förhållandena ha denna vinter varit odrägliga, värmen har i genomsnitt varit 37° Celsius och dessutom råånga så intensiv att det knappt kunnat uthärdas. Visse förbättringar ha måst vidtagas häremot av bolaget.

Maskinfolket måst utföra 324 tim. övertid.

Kisugnarna, 8 tim. skift:

Denna avdelning nybyggd, arbetsförhållandena olidliga och värst är det fina askstoffet, som sveper in arbetaren liksom en slöja av rött och lägger sig på svalget. Arbetarna ofta sjuka. Samma klagan upprepas från alla platser, där dessa ugnar införts.

Syrberedningen: där har man att kämpa mot syrgasen.

Anmärkningarna gå i samma riktning från alla fabriker.

Till dessa uttalanden, som bevisa faktiska missförhållanden för all den personal, som arbetar på 6 st. 12 timmar skift i veckan och ändå måste utföra regelbundet övertidsarbete varje söndag ända upp till 6 timmar. Likaså för reparationspersonal med 10 tim. arbetstid pr skift. Vid en fabrik med 19,000 tons tillverkning ha 22 man utfört övertidsarbete för lägst 200 kr. och högst 642 kr. pr år, således: arbetstiden utnyttjas alldeles onödigt orimligt inom cellulosaindustrien. Vid alla fabriker mycket övertid för reparationspersonalen. Det är därför nödvändigt, att söndagsarbetet inskränkes, så söndagsvilan kan bli 36 timmar i följd, från lördagskväll till måndagsmorgon. Möta verkliga tekniska hinder för vissa fabriksavdelningar att ha stillestånd 36 timmar i följd vid helgdagsdygn, så må man i dessa avdelningar genomföra 8 tim. skiftsindelning.

Rörande skyddsanordningar och yrkesinspektion så vore mycket nödvändigt och mycket vunnet med, att kunniga underinspektörer finge förordnande att även inspektera inom denna fabriksindustri naturligtvis med intimt samarbete med vederbörande yrkesinspektör. Dessa åtgärder äro nödvändiga för att ej undergräva folkhälsan inom denna industri.

Gävle den 22 mars 1916.

Å Svenska sågverksindustriarbetareförbundets vägnar:

G. O. Strand.

A. J. Östlund.

Aug. Svenson.

Alfr. Persson.

Arr. Andersson.